

A határon túli magyarság sorsa a második világháború után

1. A háború utáni évek

A második világháború alatt a bécsi döntések révén több, a trianoni békében elcsatolt területet kapott vissza Magyarország. A háború után azonban az **1947-es párizsi békeszerződésben** ezeket a területeket újra elcsatolták, sőt **a békeszerződés további területet csatolt Csehszlovákiához**. A békeszerződéshez **kisebbségvédelmi szerződéseket sem csatoltak**, emiatt végén nehéz sorsa volt az újra elveszített területeken élő magyarságnak. A környező országokból (főként Jugoszláviából és Romániából) ismét sokan menekülnek a megtorlások miatt.

A megtorlások és a határon túli magyarok üldözése már a békeszerződés megkötése előtt elkezdődött. Jugoszláviában a partizánok **bosszúhadjáratot indítottak** a magyarok ellen az 1942-es délvidéki magyar vérengzés miatt, amelyet annak idején magyar fegyveres alakulatok tagjai követtek el a szerbek ellen. A megtorlás elsősorban **a vajdasági városok és falvak magyar lakóit érte**. A magyar lakosság tervszerű, az új jugoszláv vezetés által jóváhagyott megtizedeléséről volt szó. Tízezrekre becsülhető az áldozatok száma, a meggyilkoltak, illetve elűzöttek helyére 700 ezer szerbet telepítettek be.

Észak-Erdélyben a visszatérő román erők szintén olyan súlyos atrocitásokat követtek el a magyarok ellen, hogy azokkal szemben időszakosan a szovjet csapatok védték meg a magyar lakosságot.

Csehszlovákiában az 1945-ös kassai kormányprogram már nyíltan tartalmazta azt az elképzelést, hogy Csehszlovákiát tisztán szláv állammá kell alakítani. A csehszlovák vezetésnek kezére játszott ebben a **potsdami konferencia határozata** is, amely **kollektív háborús bűnösökké nyilvánította a németeket, és előírta kitelepítésüket** minden országból, ahol németek éltek. A csehszlovák vezetés **a magyarokkal szemben is ezt az elvet akarta követni, bár magyarok kitelepítését a konferencia nem írta elő**.

A magyarokkal szembeni erőszakos fellépést jelezték **Eduard Benes csehszlovák elnök dekrétumai**, amelyek **megfosztották a csehszlovákiai németeket és magyarokat állampolgárságuktól, elkobozták vagyonukat, és csehek, illetve szlovákok betelepítéséről rendelkeztek az addig magyarok és németek lakta területekre**. A magyar lakosság felszámolására **1946-ban a csehszlovák vezetés kikényszerítette a magyar kormánnyal szemben a lakosságcsere-egyezményt**. Az eredeti elképzelés szerint valamennyi felvidéki magyar elhagyta volna lakhelyét, és Magyarországra költözött volna. A másik irányban pedig a Magyarországon élő szlovákok hagyták volna el az országot, és telepedtek volna le Csehszlovákiában. Az elképzelés azonban több szempontból is abszurdnak bizonyult. Míg Csehszlovákiában mintegy egymillió magyar-ajkú „várta” kitelepítését, ahhoz képest a Magyarországon élő szlovákok száma jelentéktelenül kevésnek bizonyult. A program végül is úgy zajlott le, hogy többszázezer felvidéki magyart erőszakkal telepítettek Magyarországra, míg Magyarországról önként települtek át a szlovákok ezrei Csehszlovákiába; azonban az ő önkéntes áttelepülésük is megkérdőjelezhető, mivel valójában ezt az „önkéntes választást” inkább rájuk erőltették.

1946-ban bocsátották ki a hírhedt **reszlovakizációs rendeletet** is. E kormányhatározat abból indul ki, hogy a dél-szlovákiai magyar lakosság eredetileg szlovák volt, csak „elmagyarosodott”. A rendeletben megadták nekik azt a lehetőséget, hogy visszatérjenek

"eredeti" nemzetiségükhöz. Ez a nacionalista koncepció a valóságot, és a történelmi fejlődést teljesen meghamisította, s **arra kényszerítette a szlovákokat nem is értő magyarok tízezreit, hogy a zaklatásoktól és a súlyos elnyomástól megfélemlítve, szlovák nemzetiségűeknek vallják magukat.** Ezzel együtt járt a **családnevek szlovákosítása és a magyar nyelv nyilvános használatának büntetése.** A kampány során mintegy 400 ezer magyar nyilvánította magát szlováknak, de még így is több járásban a lakosság jelentékeny hányada ellenállt a nyomásnak.

A **Kárpátalján élő magyarok** sorsa sem alakult jobban. Sztálin a háború végével stratégiai okokból igényt tartott Kárpátaljára, így a terület **Ukrajna részeként a Szovjetunióhoz** került. A kárpátaljai magyarság közelről tapasztalhatta meg a sztálini diktatúra működését, mivel soraikból jelentős arányban hurcoltak el férfiakat munkatáborokba, "málenkij robotba".

2. A határon túli magyarság helyzete a szocializmus éveiben

A **Kádár-korszakban a magyar politikai vezetés lényegében magára hagyta a kisebbségbe szorult magyarságot.** Politikájának alapfelfogásává egyre inkább az vált, hogy nem szabad bolygatni a kérdést, mert annál rosszabb lesz a kisebbségi magyarságnak, minél inkább feszegetik a dolgot. Így a környező államokban szinte akadálytalanul folytathattak kisebbségellenes politikát.

Az újra kisebbségbe került magyarság önálló politikai érdekképviselete lehetetlenné vált, korábbi **pártjai, szervezetei nem működhettek.** Többnyire lehetetlenné vált a kulturális szervezetek működése is. **Két bástya maradt: az iskola (oktatás) és az egyház, de ezeket is fokozatosan gyengítették, korlátozták.** Ezekben az évtizedekben **a határon túli magyarok száma folyamatosan csökkent.** A kommunista országokban **folytatódott az erőszakos beolvasztó (asszimiláló) politika,** amely a magyar lakosság elvándorlásához vezetett, illetve a születések száma is csökkent.

Csehszlovákiában a felvidéki magyarok elnyomása 1949 után mérséklődött. **1949-ben** megalakult a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete (**CSEMADOK**), amely **képviselhetette a magyar dolgozók kulturális érdekeit.** 1952-ben kormányhatározatban **rögzítették a magyarok teljes egyenjogúságát, és a kétnyelvűség elvét.** Ezzel együtt azonban **megkezdődött az ottani magyar iskolahálózat meggyengítése. Több mint 200 magyar iskolát zártak be, és korlátozták a magyar tanító és tanárképzést is.** A magyarok a vidékeken adminisztratív eszközökkel szorgalmazták a kétnyelvűség bevezetését, kétnyelvű iskolák alapítását, **erőteljes betelepítési politikát folytattak a színmagyar falvak, városok "szlovákosítása" érdekében.**

Romániában 1945 után úgy tűnt, hogy az új hatalom a nemzetiségi kérdés méltányosabb megoldására törekszik. Az 1945-ben kibocsátott ún. **Nemzetiségi Statútum első ízben biztosított kollektív jogokat, a nemzeti kisebbségeknek.** Előírta, hogy azokon a területeken, ahol a nem román nemzetiségűek a lakosság legalább 30 %-át teszik ki, **szóban és írásban használhatják anyanyelvüket, előírta az anyanyelvi oktatás biztosítását is minden szinten.** Erdélyben szovjet nyomásra létrehoztak egy **Magyar Autonóm Tartományt** is 1952 és 1968 között.

A gyakorlatban viszont a Nemzetiségi Statútum rendelkezései **soha nem kerültek alkalmazásra**, 1968-tól pedig a Magyar Autonóm Tartományt is felszámolták.

A kiépülő kommunista diktatúra során az államosításokat kihasználva **a magyarságot teljesen megfosztották vagyoni alapjaitól, intézményeitől és iskolarendszerétől**, minimálisra szűkítve az erdélyi magyar egyházak működési lehetőségeit is. Ettől kezdve egyre kiszolgáltatottabbá válik a magyarság a román állam önkényének, amely **a magyarság fokozatos felszámolására törekedett**. 1959-ben **a két kolozsvári egyetemet egyesítették**, más szóval **felszámolták az önálló magyar Bolyai egyetemet**, így született meg a **Babes-Bolyai Egyetem**. A következő években a magyar tanár- és diáklétszám folyamatosan csökkent az egyetemeken, a tehetséges fiatalok mind nagyobb számban vándoroltak el.

Nicolae Ceaușescu időszakában (1965–1989) hivatalos programmá vált a nemzetiségek beolvasztása a többségi nemzetbe. Folyamatos volt a magyar nyelvű művelődés és kultúra elszorítása (például magyar nyelvű könyvek és sajtótermékek korlátozása). Az **1980-as években** hirdette meg a román diktátor az ún. **falurendezési tervet**, amelynek keretében a **2-3 ezer főnél kevesebb lakosú falvakat fel akarták számolni, gyakorlatilag lerombolni, és lakosságukat nagyobb településekre költöztetni**. A falurombolás többek között **az erdélyi falvak felszámolását is célul tűzte ki**.

1989-ben a kommunista diktatúrát elsöprő **forradalom megakadályozta** ennek a tervnek a végrehajtását. A forradalom kirobbanásában jelentős szerepet játszott **Tőkés László temesvári lelkész**, aki szót emelt a diktatúra ellen, majd a rendszerváltás után az autonómia mozgalom egyik elindítója lett.

Furcsa módon a szocialista országok között **Jugoszláviában volt a legkedvezőbb a magyarok helyzete**. A vérengzéseket követően **a Délvidéken élő magyarok széles körű nyelvi és kulturális jogokkal rendelkeztek, és Jugoszlávián belül a Vajdaság autonóm tartomány lett**. Jugoszlávia vezetője, Josip Broz **Tito** fontosnak tartotta a nemzetek egyenjogúságát, ha csak látszólagos is volt ez olykor.

3. A határon túli magyarság helyzete 1989 után

A határon túli magyarok helyzete a szocializmus utáni időkben változott némileg. A kommunista diktatúrák összeomlásával és a demokrácia kiépülésével együtt a nemzetiségi politika is előtérbe került a környező országokban. A határon túli magyarok **politikai jogokat kaptak, létrehozhatták szervezeteiket, pártjaikat** (pl. Szlovákia: Magyar Koalíció Pártja, Románia: RMDSZ – Románia Magyarok Demokratikus Szövetsége), sőt időnként koalíciós partnerként kormányra is kerültek. Ugyanakkor **autonómatörekvéseik a többségi nemzet ellenállása miatt minden esetben kudarcot vallottak, és tovább folyt szinte mindenütt a kisebbségben élő magyarok beolvasztása a többségi nemzetbe**.

Szlovákiában például nem helyezték még hatályon kívül a Beneš-dekrétumokat, Szerbiában a mai napig nem történt meg az 1944–45-ös vérengzések áldozatai leszármazottainak kárpótlása. **A magyarság fogyása a Kárpát-medencében folyamatos és jelentős. A megmaradás záloga az anyanyelv és kultúra megőrzése, és ennek biztosítéka a magyar**

nyelven történő iskoláztatás lehet, ebben az anyaországi magyarság és kormányzat támogatása igen fontos, e területen szinte mindenütt történt előrelépés.

4. A magyar nemzetpolitika a 1990 után

A rendszerváltoztatás (1989) után **Magyarországon is előtérbe került** a Kádár-korszakban elfeledett **határon túli magyarság sorsa és a nemzetegyesítés kérdése**. Míg a két világháború közötti kormányok a nemzetegyesítést a határok megváltoztatásával akarták végrehajtani (revíziós politika, területi visszacsatolások), **addig a rendszerváltoztatás után a határok megváltoztatása nélkül kívánták elérni**. A demokratikus kormányok **fokozottabb felelősségvállalással fordultak a szomszédos államok magyarsága felé**. Ennek a politikának az egyik első megnyilvánulása a **Duna Televízió** létrehozása volt, mely kezdettől műholdas adásokkal szolgálta a határon túli magyarokat.

1992-ben alakult meg a Magyarok Világszövetsége, amely a Kárpát-medencében és a világban élő mintegy 5 millió magyar nyelvi és kulturális önazonosságának megőrzését és összefogását tűzte ki célul.

2001 óta a magyar törvények is számos kedvezményt biztosítanak a határon túli magyaroknak, pl. **magyar igazolványt** válthatnak ki, amely magyarországi utazási kedvezményeket ad a határon túli magyaroknak. Közel egymillióan vették igénybe.

A 2010-ben született honosítási törvény a magyar állampolgárság felvételét is egyszerűbbé tette a határon túli magyarok számára: állampolgárságukhoz nem szükséges az állandó magyarországi lakhely és állampolgársági vizsga, hanem elegendő a magyar származás igazolása. Ezt mintegy félmillió magyar vette igénybe 2013-ig, mert ez a magyar nemzethez tartozást jelenti tulajdonosa számára. A környező országok kormányai nem voltak túlzottan együttműködőek, sőt egyesek egyenesen ellenségesen viselkedtek a kettős állampolgárság felvételének lehetőségét illetően.